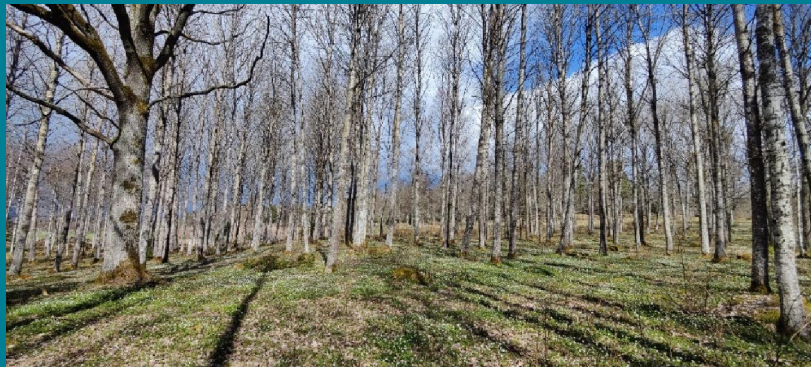

Habitatanalys mindre hackspett och entita i området runt Tostås

Tranås kommun 2023

Örnberg Kyrkander Biologi & Miljö AB

www.ornbergkyrkander.se

Rapport:2023:621

2023-05-03

Framsida: Bild från stickprovskontroll, område nr 7

Projektansvarig: Jonas Örnberg

Handläggare: Louise Säf, Britta Lidberg, Albin Kozma

Foto: (upphovsrätt Örnberg Kyrkander)

Internt projektnamn: 621 – Tostås Tranås kommun mindre hackspett & entita 2023 Tranås kommun

Uppdragsgivare: Tranås kommun

Uppdragsgivarens ombud: Klara Nilsson och Pauline Sandberg

Rapporten refereras: Örnberg, J., Säf, L., Lidberg, B., Kozma, A., 2023. Habitatanalys mindre hackspett och entita i området runt Tostås (No. 621). Örnberg Kyrkander Biologi & Miljö AB.

Sammanfattning

Tranås kommun planerar att uppföra ett nytt villaområde i stadsdelen Tostås i Tranås tätort. Området utgörs i dagsläget främst utav lövskog. Av tidigare inventeringar i området framgår att mindre hackspett (NT) och entita (NT) häckar i området. Arterna är båda bundna till löv- och blandskogar vilket gör området särskilt intressant på grund av dess goda tillgång av naturtypen. Örnborg Kyrkander Biologi & Miljö AB har fått i uppdrag att för planområdet samt närliggande områden göra en habitatanalys med syftet att utröna om det på landskapsnivå förekommer lämpliga livsmiljöer för mindre hackspett och entita även utanför planområdet och om genomförandet av planen riskerar att negativt påverka arternas bevarandestatus.

Av analysen framgår att utredningsområdet hyser god tillgång till lövskogsmiljöer som utgör lämpliga livsmiljöer för mindre hackspett och entita. Inom planområdet utgörs mer än hälften av skogen av ädellövskog och triviallövskog med ädellövsinslag vilket kan utgöra viktig födosöksplats för entitan.

För mindre hackspett har även en analys gjorts med bakgrund till artens ekologiska krav om minst 40 ha. lämpliga lövskogsmiljöer inom ett cirka 200 ha stort område. Det cirka 200 ha. stora området baserades på tidigare observationer av arten (fiktivt revir).

Sammanfattningsvis framgår av analyserna att förutsättningarna för vidare förekomst av arterna inom utredningsområdet bedöms som goda till mycket goda även efter genomförandet av planen. För mindre hackspett uppfylls kravet om 40 ha. (20%) lämplig lövskog inom ett revir om 200 ha. vilket även uppfylls ur ett landskapsperspektiv då ca 36% av den kvarvarande ytan utgörs av, för arten, lämpliga livsmiljöer. Vidare framgår att fuktiga miljöer av stor betydelse för entitan förekommer i större utbredning i utredningsområdet (3%) än inom planområdet (<1%). Därmed ser förutsättningarna även för entitan goda ut vid eventuell exploatering.

Innehållsförteckning

Inledning	5
Mindre hackspett (<i>Dryobates minor</i>)	5
Entita (<i>Poecile palustris</i>)	6
Artskyddsförordningen	6
Metod	7
Resultat	8
Diskussion	13
Referenser	15

Inledning

Tranås kommun planerar att uppföra ett nytt villaområde i stadsdelen Tostås i Tranås tätort (fig. 1). I dagsläget utgörs området till största delen av lövskog, genom området går även en kraftledningsgata. I området har det konstaterats att både mindre hackspett och entita häckar (Örnberg Kyrkander 2022).

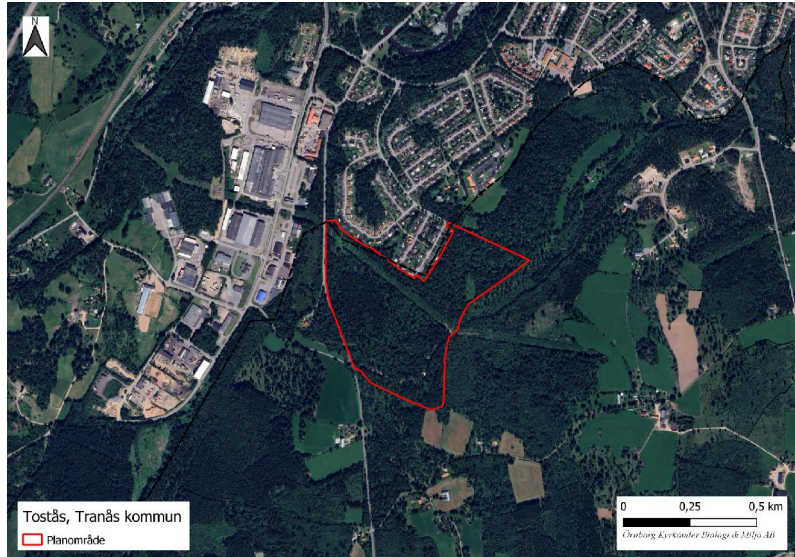
För att utröna om

byggnationen kan komma att påverka arternas vidare förekomst i området ska en habitatanalys genomföras.

Analysen syftar till att ge svar på om det på landskapsnivå förekommer lämpliga miljöer för arterna även utanför planområdet och om genomförandet av planen

riskerar påverka

bevarandestatusen negativt för respektive art.

Figur 1. Planområde där Tranås kommun planerar att uppföra nytt villaområde. Området är cirka 27 ha.

Med detta som utgångspunkt har Örnberg Kyrkander Biologi & Miljö AB fått i uppdrag att genomföra de analyser som krävs för att få en uppfattning om arbetets eventuella påverkan på mindre hackspett och entitas bevarandestatus samt förutsättningar för förekomst i området före och efter planens genomförande.

Mindre hackspett (*Dryobates minor*)

Merparten av nedanstående text om artens ekologi är ett sammandrag från Artfakta (SLU Artdatabanken 2023a).

Mindre hackspett förekommer främst i löv- och blandskogar med inslag av äldre lövträd. Under vintertid kan födosök även ske i äldre grandominerad skog, vassar mm. Krav för häckning i områden är förekomst av döda eller döende lövträd, främst klibbal eller björk. Bohål hackas ut i döda träd under våren och ett nytt hackas ut varje år. Mindre hackspett är revirhållande, och särskilt så under häckningsperioden. Reviret kan vara så stort som 200 ha och behöver hysa runt cirka 40 ha. (20%) av lämpliga lövskogsmiljöer för att fungera som häckningsrevir. Eftersom mindre hackspett är väldigt hemortstrogen finns den kvar i ett revir nästan undantagslöst resten av sitt liv efter att ha häckat lyckosamt i reviret. Mindre hackspett är rödlistad som "nära hota" (NT) i Sverige. I övrigt är arten en

prioriterad art i Skogsvårdslagen, upptagen i Bernkonventionen bilaga 2 samt typisk art för ett flertal Natura 2000-naturtyper.

Entita (*Poecile palustris*)

Merparten av nedanstående text om artens ekologi är ett sammandrag från Artfakta (SLU Artdatabanken 2023b).

Entitan förekommer främst i löv- och blandskogar. Områden med fukt så som alkärr är av stor betydelse för arten och vintertid ses den inte sällan födosöka i bokskog där bokollon utgör ett viktigt födounderslag. Miljöer värdefulla för entita är således lövskogar, gärna flerskiktade med god tillgång på håligheter samt ha ett välutvecklat buskskikt. Förekomst av stående död ved, företrädesvis murkna högstubbar av björk och klibbal är värdefullt. Arten är en hålhäckare som inte kan hacka ut eget bohål utan är beroende av miljöer som erbjuder naturliga hål eller hål som har mejslats ut av hackspettar. På grund av konkurrens med bl.a. andra hålhäckande arter hör det inte till ovanligheten att arten får acceptera att häcka i håligheter av sämre kvalitet. Entitan är en stannfågel med en väldigt kort spridningssträcka och hamnar i genomsnitt bara ca 800-1000 meter från sin födelseplats. Arten är därav relativt sårbar med avseende på exploatering och fragmentering av, för arten, viktiga områden. Reviren uppnår vanligtvis en storlek om ca 4–5 ha, vilket kan betraktas som relativt stort för en art av entitas storlek. Entitan är rödlistad som ”nära hotad” i Sverige. I övrigt är arten en prioriterad art i Skogsvårdslagen, upptagen i Bernkonventionen bilaga 2 samt typisk art i 9080 Lövsumpskog.

ARTSKYDDSFÖRORDNINGEN

Fridlysning av fåglar

Enligt 4 § artskyddsförordningen är det förbjudet att:

1. Avsiktligt fånga eller döda vilda fåglar,
2. Avsiktligt förstöra eller skada vilda fåglars bon eller ägg eller bortföra sådana fåglars bon,
3. Samla in vilda fåglars ägg, särskilt under deras häcknings- och uppfödningstid, om störningen saknar betydelse att
  - a. Bibehålla populationen av fågelarten på en tillfredsställande nivå, särskilt utifrån ekologiska vetenskapliga och kulturella behov, eller
  - b. Återupprätta populationen till den nivån.

Definitionen av avsiktligt är att verksamhetsutövaren är medveten om konsekvenserna men genomför åtgärden ändå. Det vill säga det juridiska skyddet gäller även då syftet med planerade åtgärder inte är att döda eller störa varför förbudet i artskyddsförordningen främst riskerar att utlösas om det medför negativ påverkan på artens bevarandestatus som kan försämra aktuell status eller försvårar att uppnå

gynnsam bevarandestatus. Denna bedömning görs på lokal, regional och nationell nivå för respektive art och bevarandestatus får inte försämrans på någon nivå. Punkt fyra avser att skydda livsmiljöer för respektive art och gäller oavsett om planerad åtgärd är avsiktlig eller oavsiktlig. Skyddet för livsmiljöerna gäller även under perioder när arten inte befinner sig i området till exempel under häckningsperioden. För att avgöra var gränsen går för skada på en livsmiljö, bedöms påverkan på den kontinuerliga ekologiska funktionen (KEF) för de skyddade arterna som nyttjar livsmiljön.

Metod

För aktuella områden genomfördes en GIS-analys med syftet att identifiera potentiellt tänkbara livsmiljöer för arterna inom och utanför planområdet. Data till analysen utgörs främst av Naturvårdsverkets marktäckedata med fokus på:

- 114 - lövblandad barrskog, utanför våtmark
- 115 - triviallövskog, utanför våtmark
- 116 - ädellövskog, utanför våtmark
- 117 - triviallövskog med ädellövsinslag, utanför våtmark
- 124 - lövblandad barrskog, på våtmark
- 125 - triviallövskog, på våtmark

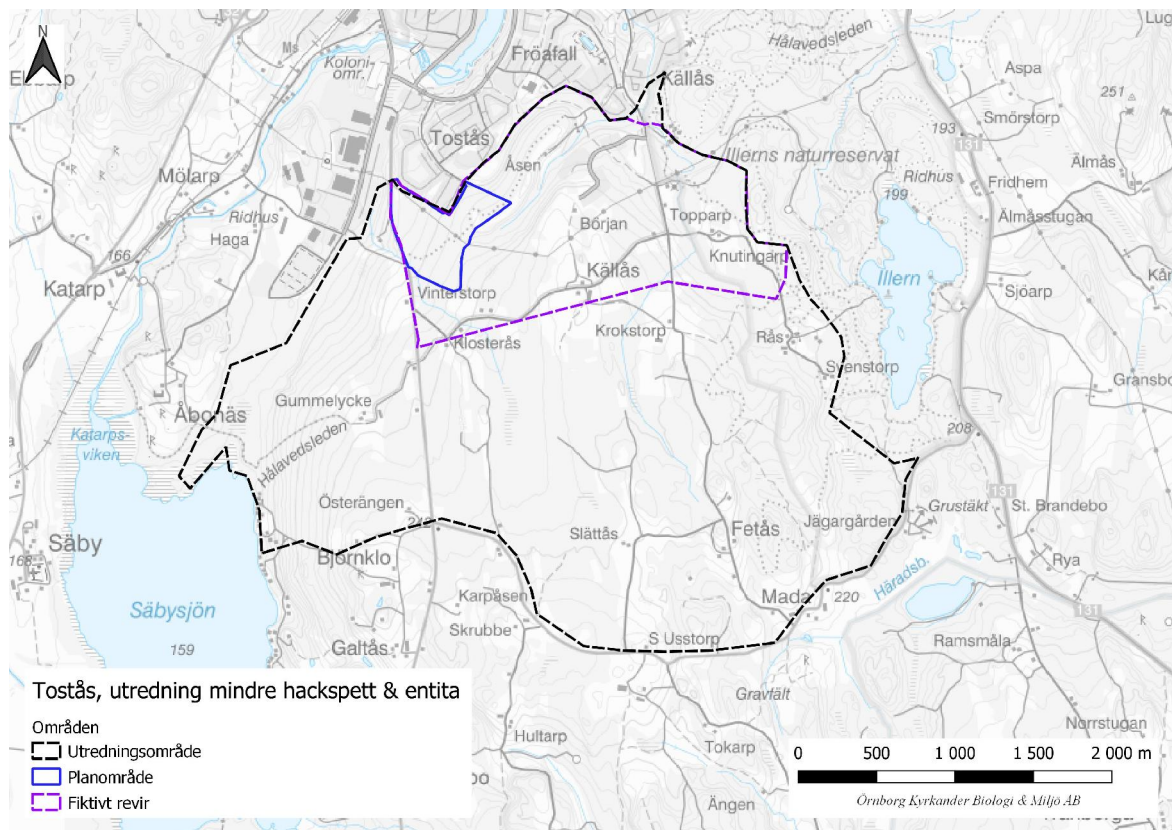
Urvalet utgörs av habitat som bedömts vara av störst betydelse för mindre hackspett och entita utifrån tillgängliga data från Artfakta (se ovan).

Utredningsområdet har utgjorts av ett cirka 1070 ha (fig. 2). stort område som innehåller aktuellt planområde om cirka 27 ha. Dessutom har ett fiktivt revir av mindre hackspett skapats utifrån gjorda positioner av tidigare observationer från Artportalen (SLU Artdatabanken 2023c) samt tidigare genomförda inventeringar (Örnborg Kyrkander 2022). Arealen på detta revir uppgår till cirka 240 ha., dvs. ungefär av samma storlek som ett revir av mindre hackspett kan tänkas vara. Antagandet om att tidigare observationer av mindre hackspett i och i närheten av planområdet verkligen utgör gränser för aktuellt revir är sannolikt en kraftig förenkling och med all sannolikhet inte helt överensstämmande med verkligheten. Dock ger det möjlighet att undersöka arealförekomsten av lämpliga miljöer inom ett område där arten valt att uppehålla sig utifrån sina habitatpreferenser vilket i analysen utgör det fiktiva reviret.

Arealen av lövskog inom dessa olika områden (planområde, utredningsområde samt fiktivt revir) har sammanställts och summerats och en procentuell täckningsgrad har beräknats för respektive område.

Illems naturreservat öster om utredningsområdet, som i huvudsak är ett barrskogsområde, har exkluderats från utredningsområdet då det tidigt i analysen visade sig att området i princip helt eller delvis saknar lämpliga häckningsområden för både mindre hackspett och entita.

En stickprovskontroll av identifierade lämpliga livsmiljöer för mindre hackspett och entita genomfördes den 27 april 2023 med syftet att kontrollera om identifierade områden uppfyller biotopkraven för respektive art. Fältbesöket genomfördes av Louise Säf från Örnborg Kyrkander Biologi & Miljö AB.

Figur 2. Områden som ingår i analyserna. Blå linje visar planområdet (ca 27 ha), lila linje visar område baserat på tidigare observationer av mindre hackspett vilket i analysen utgör ett fiktivt revir för arten (ca 240 ha) och svart linje visar utredningsområde (ca 1070 ha).

Resultat

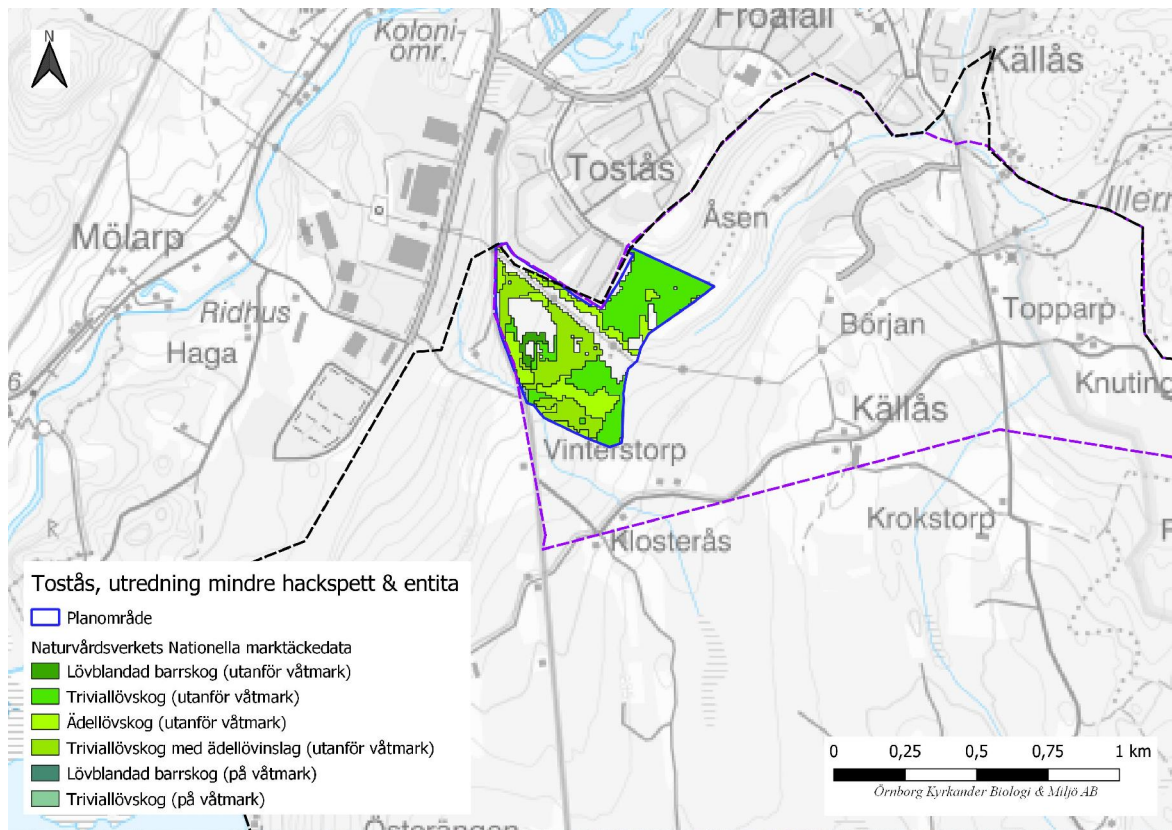
Inom planområdet om cirka 27 ha. förekommer cirka 20 ha. (77%) av bedömda lämpliga livsmiljöer för mindre hackspett och entita (tabell 1, figur 3). Motsvarande för utredningsområdet på 1070 ha är ca 408 ha bedömda lämpliga livsmiljöer, vilket innebär att drygt 38 % av arealen (tabell 2, figur 4). I det som benämns det fiktiva reviret för mindre hackspett förekommer i dagsläget 125,8 ha lämpliga livsmiljöer, vilket utgör drygt 52% av arealen (tabell 3, figur 5). Sammantaget överstiger den

procentuella andelen av lämpliga habitat 20% som utgör en kritisk nedre gräns för mindre hackspett i såväl planområdet, fiktiva hackspettsreviret samt utredningsområdet (minus Illerns naturreservat).

Genom att ta planområdet i anspråk och anta att all lövskog i området försvinner innebär en minskning i arealen lämpliga livsmiljöer för de bägge arterna. Dock kvarstår inom utredningsområdet och det fiktiva reviret mer än 20% av lämpliga lövskogsmiljöer för mindre hackspett. Utredningsområdet kommer efter en exploatering av planområdet att hysa mer än 36% av lämpliga lövskogsmiljöer och i det fiktiva hackspettsreviret är andelen ännu högre och ligger på drygt 42 %. Kvarvarande lövskogar är fördelade över hela utredningsområdet med ett flertal större sammanhängande ytor, som till största delen utgörs av triviallövskog utanför våtmark.

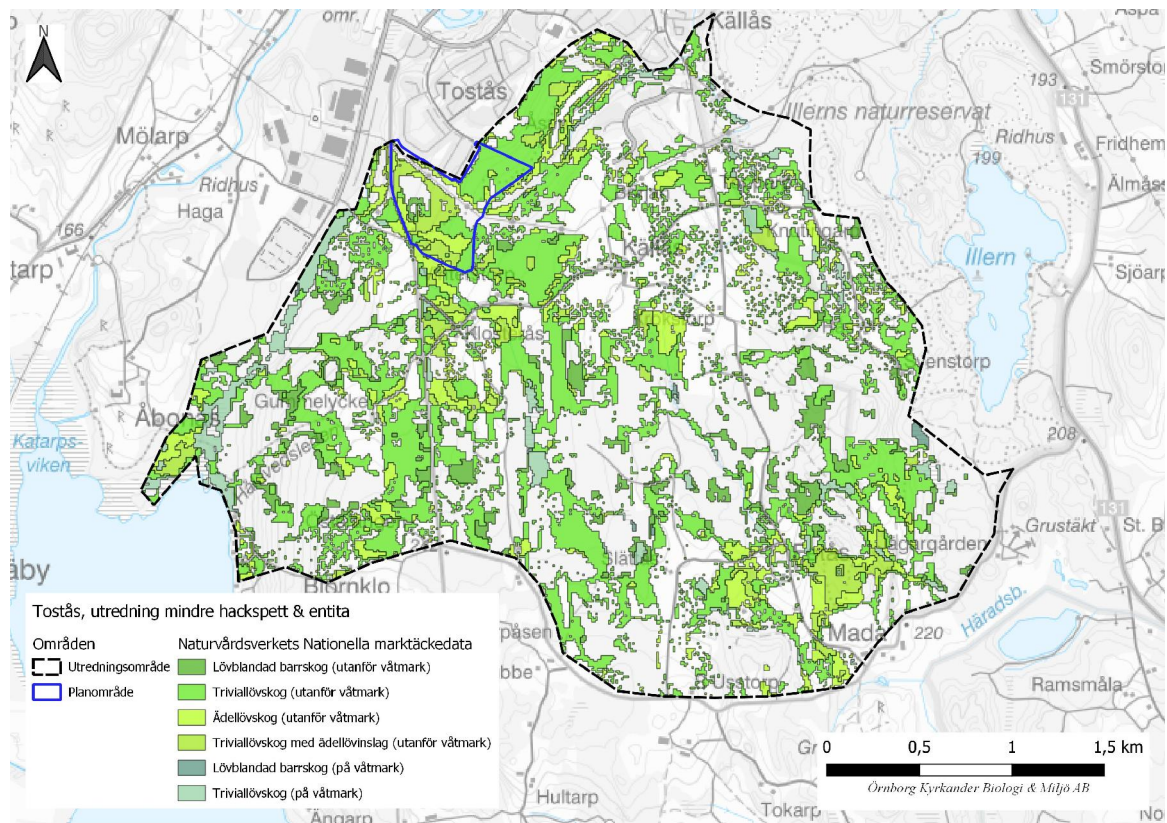
Av utfört fältarbete framgår att samtliga sju besökta områden uppfyller helt eller delvis biotopkraven för arterna. Områdenas utformning stämmer således väl överens med vad som framkommit av kartanalysen. Vid fältbesök observerades större hackspett, mindre hackspett och entita utanför planområdet.

Figur 3. Planområde (inom blå markering) med lämpliga livsmiljöer för mindre hackspett och entita. Mer än hälften av skogen inom planområdet består av triviallövskog med ädellövinslag och ädellövskog.

Tabell 1. Tabellen visar förekomstareal av olika naturtyper med lövskog inom planområdet. Procentuella andel av areal som täcks med lövskog i planområdet redovisas också

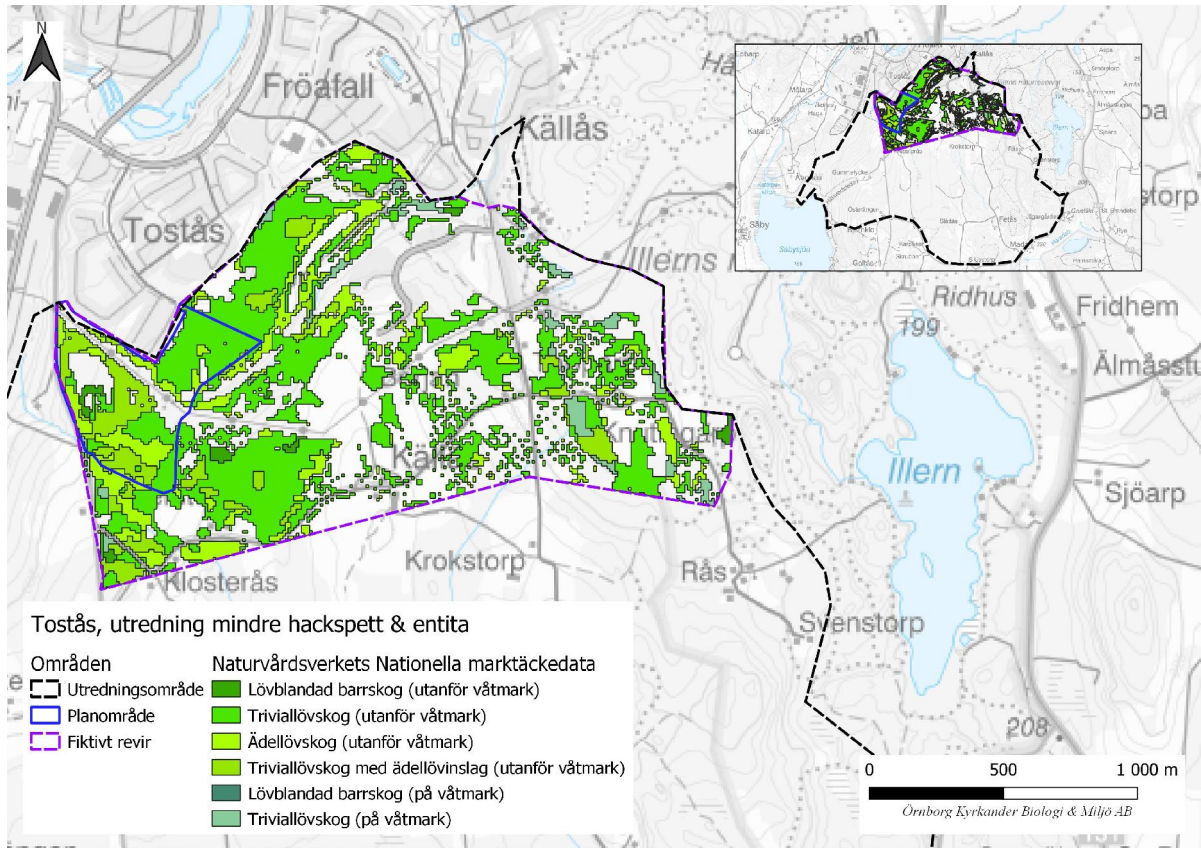
Planområde (26,96 ha)		
DN	Biotop	Areal (ha)
114	Lövblandad barrskog (utanför våtmark)	0,5
115	Triviallövskog (utanför våtmark)	9,3
116	Ädellövskog (utanför våtmark)	4,9
117	Triviallövskog med ädellövinslag (utanför våtmark)	6,1
124	Lövblandad barrskog (på våtmark)	0
125	Triviallövskog (på våtmark)	0,06
	Summa:	20,8
	Procentuell andel areal täckt med lövskog:	77,1%

Figur 4. Kartan visar lämpliga områden för mindre hackspett och entita och området runt Tostås i Tranås kommun. Ytorna baseras på Naturvårdsverkets nationella marktäckedata samt

Tabell 2. Tabellen visar förekomst av olika naturtyper inom utbredningsområdet (landskapsperspektiv). För arealen lövskog beräknas en procentuell andel lövskog inom området med och utan planområdet.

Utredningsområde (1072,80 ha)			
DN	Biotop	Areal (ha)	Areal (utan planområde)
114	Lövblandad barrskog (utanför våtmark)	37,3	36,8
115	Triviallövskog (utanför våtmark)	243,6	234,3
116	Ädellövskog (utanför våtmark)	66,8	61,9
117	Triviallövskog med ädellövinslag (utanför våtmark)	32,6	26,5
124	Lövblandad barrskog (på våtmark)	1,3	1,3
125	Triviallövskog (på våtmark)	26,7	26,6
	Summa:	408,2	387,4
	Procentuell andel areal täckt med lövskog	38,1%	36,1%

Figur 5. Markerat område (lila) med flera observationer av mindre hackspett. Området är cirka 240 ha stort varav 125,77 ha lövskog av olika slag, 102,88 ha utan planområdet. Från täckningsgrad 52,30% till 42,50%.

Tabell 3. Tabellen visar förekomst av olika naturtyper inom fyndområdet (området för mindre hackspett). För arealen lövskog beräknas en procentuell andel lövskog inom området med och utan planområdet.

Fiktivt revir (240,49 ha)			
DN	Biotop	Areal (ha)	Areal (utan planområde)
114	Lövblandad barrskog (utanför våtmark)	2,3	1,8
115	Triviallövskog (utanför våtmark)	78,5	69,1
116	Ädellövskog (utanför våtmark)	25,1	20,3
117	Triviallövskog med ädellövinslag (utanför våtmark)	14,9	6,1
124	Lövblandad barrskog (på våtmark)	0	0
125	Triviallövskog (på våtmark)	5,1	4,99
	Summa:	125,8	102,3
	Procentuell andel areal täckt med lövskog	52,3%	42,5%

Diskussion

Planområdet består till största delen av olika lövskogsmiljöer med inslag av död ved vilket innebär mycket goda förutsättningar för både mindre hackspett och entita, vilket faktiskt förekomst om även vittnar. Även inom utredningsområdet i föreliggande utredning finns goda till mycket goda förutsättningar för bägge arterna. Lyckosamma revir av mindre hackspett har visat sig hysa minst 20% ha av lämpliga lövskogsmiljöer. Inom det fiktiva mindre hackspettrevir utformat utifrån kännedom om häckning 2022 samt tidigare observationer av arten i närområdet utgörs i dagsläget mer än hälften (>50%) av arealen av lämpliga lövskogsmiljöer. Genomförd habitatanalys på landskapsnivå vid Tostås (utredningsområde) visar att även om lämpliga lövskogsmiljöer är något mindre utbrett täcker de arealmässigt drygt 38% av utredningsområdet, dvs. väl över artens ekologiska krav om 20% lämplig lövskogsinslag.

I den händelse att planen förverkligas och antagandet att all lövskog försvinner i planområdet (vilket enligt Tranås kommun inte kommer ske) medför det en minskning på landskapsnivå (utredningsområdet) på cirka 2% (från 38% till 36%). Utifrån denna analys är slutsatsen att även fortsättningsvis finns således goda förutsättningar för mindre hackspett att fortleva i området. Det bortfall av lämpliga miljöer som försvinner i och med förverkligandet av planen i planområdet kan arten sannolikt kompensera för i befintligt revir genom att utöka detta i andra delar inom utredningsområdet. Möjligen kan dock konkurrens uppstå med andra par av mindre hackspett som eventuellt finns. Inga tillgängliga data finns dock på att ytterligare häckningar av arten finns inom utredningsområdet. Givetvis bygger detta resonemang på att kvarvarande miljöer med lövskog inom utredningsområde i stort finns kvar även framgent.

Detaljerade kvantitativa ekologiska krav likt de för mindre hackspett saknas för entita. De kvalitativa kraven är dock tämligen lika för entita och mindre hackspett vilket går att utläsa från Artfakta. Vidare, fuktiga miljöer såsom sumpskogar, alkärr etc. (våtmarker) är av stor betydelse för entita (SLU Artdatabanken 2023b). Arealen av lövskogar på våtmark är dessutom avsevärt lägre inom planområdet än i utredningsområdet (<1% i planområdet jämfört med 3% i utredningsområdet). Utifrån detta bedöms förutsättningarna för entita fortsatt vara goda för arten att fortleva på landskapsnivå. Noterbart är att de observationer av entita som gjordes i samband med fågelinventeringen inom planområdet utgörs av individer som uppvisade ett av de lägre häckningsindikationerna (spel/sång).

Nedanstående förslag till kompensationsåtgärder utgår främst från mindre hackspett men bedöms även gynna entita i hög grad. För att gynna arterna på landskapsnivå och i någon mån kompensera för bortfall av miljöer i planområdet är att avsätta områden som kan undantas från framtida exploateringar (reservat eller dylikt) eller åtgärder som förbättrar möjligheter för födosök eller bobygge i skogsbestånd som ännu inte har tillräckliga kvaliteter. Förbättring av habitatkvaliteter kan göras på

flera olika sätt. I tidigare arbeten med kompensationsåtgärder har man ansett att skapa högstubbar, ringbarka träd vid basen eller ringbarka träd på 4 meters höjd kan vara lämpliga åtgärder (Vikki Bengtsson, pers comm). Då den mindre hackspetten oftast väljer att lägga sina bon i björk eller klibbal bör åtgärder som avser att förbättra bomöjligheterna rikta in sig på dessa trädslag. Här kan både högstubbar och ringbarkning av björk eller klibbal fungera som lämpliga åtgärder.

Då entitan är beroende av redan befintliga håligheter kan man även på lokal skala sätta upp holkar som en kompensation för eventuell förlust av häckningshål i samband med genomförandet av planen. För att undvika konkurrens från större fåglar, till exempel talgoxar, bör ingångshålet vara av sådan storlek att dessa hålls ute ($\text{Ø}=26\text{--}28$ mm). Holkarna bör även sättas upp parvis (5–10 m emellan) för att säkerställa att tillgång till fler holkar finns i fall där en av holkarna redan tagits i anspråk (SLU Artdatabanken 2023b).

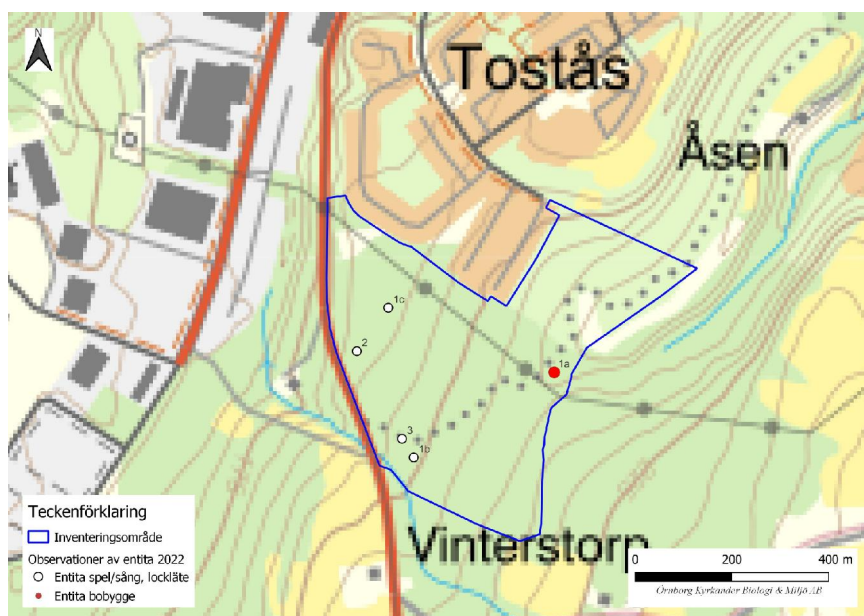
När det gäller födosök letar den mindre hackspetten ofta föda uppe i trädens grenverk där den gärna hackar i döda grenar med röta. För att skapa denna typ av miljöer kan ringbarkning vid basen eller på en höjd av 4 meter vara lämpligt. Den mindre hackspetten har noterats födosöka på exempelvis ek, sälg eller klibbal varför dessa trädslag kan vara lämpliga vid insättning av åtgärder. För att ringbarkning ska vara en verksam åtgärd för att tillföra ytterligare födosökmiljöer bör åtgärderna inriktas mot yngre träd som inte redan utvecklat död ved i sina kronverk. Omfattning av dessa åtgärder har i tidigare arbeten satts till ungefär 20 – 40 värdeelement per hektar (Vikki Bengtsson pers. comm). Med värdeelement avses här träd som åtgärdats genom ringbarkning eller för att kapa högstubbar.

Referenser

- SLU Artdatabanken (2023a). *Mindre hackspett (Dryobates minor)*. Artfakta.
<https://artfakta.se/artbestamning/taxon/dryobates-minor-100048>.
- SLU Artdatabanken (2023b). *Entita (Poecile palustris)*. Artfakta.
<https://artfakta.se/naturvard/taxon/poecile-palustris-103020>.
- SLU Artdatabanken (2023c). *SLU Artportalen*. <https://www.artportalen.se/>.
- Örnborg Kyrkander (2022). *Utredning av fågelfaunan i område vid Tostås, Tranås kommun*. Nr. 2022:521. Falköping: Örnborg Kyrkander Biologi & Miljö AB.

Observationer av entita i planområdet i samband med fågelinventering 2022

Antalet observationer av entita i samband med fågelinventeringen 2022 uppgår till fem stycken. 20220416 (runda 1) tre observationer, 20220510 (runda 2) och 20220614 (runda 3) en observation respektive (figur A nedan). Observerade häckningsbeteende var "Spel/sång" och "Locklåte, övriga läten" för fyra av observationerna, vilket innebär att en individ setts/hörts sjunga eller locka under häckningsperioden. Detta kan betraktas som en indikation att arten häckar på landskapsnivå och inom inte alltför långt avstånd från där observationen gjordes. Den aktuella platsen där individen observerats sjunga behöver således inte alls innebära att fågeln häckar just där eftersom fåglar är tämligen mobila. Just entita har även tämligen stora revir i förhållande till sin storlek (SLU Artdatabanken 2023), där reviret utgör det minsta område där man kan förvänta sig att ett häckande par uppehåller sig under häckningstid. En av observationerna 20220416 involverade en individ som observerades tillsammans med häckningsindikation "bobygge". Individen i fråga observerades med bomaterial i näbben flygandes och landade i ett träd i anslutning till kraftledningsgatan (figur A nedan). Även om inget direkt bobyggnation observerades är det rimligt att anta att boplatsen ligger i nära anslutning till där observationen gjordes.

Figur A. Observation av entita i samband med fågelinventering 2022 samt häckningsindikationer för respektive observation.